

5. Стаценко-Сургучова І. С. Організаційно-правові засади інформаційно-аналітичної роботи в органах державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь. 2008. 210 с.
6. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1996. № 30. Ст. 141.
7. Про затвердження Стратегічного плану розвитку державної податкової служби України на період до 2013 року: Наказ Державної податкової адміністрації України від 07.04.2003 р. № 160 із змінами, внесеними згідно з Наказом Державної податкової адміністрації України № 420 (v0420225-05) від 29.09.2005 р. Дата оновлення: 29.09.2005. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0160225-03> (дата звернення: 05.05.2019)
8. Концепція, затверджена Наказом ДПА України від 23.09.2003 р. № 444. Дата оновлення: 23.09.2003. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0160223-03> (дата звернення: 05.05.2019)
9. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ (редакція 2011 року). Відомості Верховної Ради України, 1992. № 48. Ст. 650.
10. Проект Закону про Концепцію державної інформаційної політики від 13.10.2010 р. № 7251. Дата оновлення: 05.07.2011. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=38772 (дата звернення: 05.05.2019)
11. Структура керівних документів державної політики в інформаційній сфері: нагальні проблеми та шляхи впорядкування. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/572/> (дата звернення: 05.05.2019)
12. Гордійчук М. В. Правове регулювання електронного документообігу в сфері оподаткування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 248 с.
13. Бабалик Є.М. Адміністративно правові основи інформаційного забезпечення митних органів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2010. 18 с.
14. Субіна Т. В. Адміністративно-правове забезпечення інформаційної безпеки в органах Державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь. 2010. 219 с.
15. Мосенко Ю. О. Державна інформаційна політика України: організаційно-правові аспекти здійснення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2011. 228 с.
16. Рекуненко Т. О. Адміністративно-правові засади управління інформаційними ресурсами органів Державної податкової служби України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2012. 205 с.
17. Голованова Н. В. Пріоритети державної інформаційної політики. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2017-3/doc/1/06.pdf> (дата звернення: 03.05.2019)
18. Матвейчук Л. О. Електронне державне управління оподаткуванням: досвід Республіки Казахстан. Ефективність державного управління, 2015. Вип. 42. С. 68 – 77.

ДЕТЕРМІНАНТИ КОНТРАБАНДИ В УКРАЇНІ

Маткевич Ю.Ю., аспірант кафедри кримінального права та кримінології УДФС України

Matkevich Y. DETERMINANTS OF SMUGGLING IN UKRAINE

Анотація. В статті досліджуються детермінанти злочинності контрабанди, накопичений вітчизняний досвід та досвід міжнародної спільноти окремих країн, щодо протидії контрабанді. Зазначається, що контрабанда є не тільки правовою, а й економічною проблемою, основні чинники якої коріняться в економіці: саме вони, поряд з багатьма іншими факторами, стали матеріальною основою контрабанди.

Ключові слова: злочин, контрабанда, детермінанти, злочинність, користь, тіньова економіка.

Summary. In the article it is said that a significant negative role in the unfavorable moral formation of personality play the circumstances of the material nature. Studying the experience of the international community and individual countries, the accumulated domestic experience in counteracting smuggling convincingly suggests that smuggling is not only a legal but also an economic problem. Its main factors are rooted in the economy: they, along with many other factors, became the material basis of smuggling. These include: the impoverishment of the population and its significant stratification in terms of material security; violation of the principles of justice in the payment of wages and the distribution of material goods; an increase in the number of people who have lost the prospect of inclusion in the normal life of society; actual inequality of citizens before the law and the court; lack of permanent work; unsatisfactory state financing of health care system, high cost of medicines and medical care, etc.

Lack of money often pushes a person to commit a crime, especially when the difficulties of material nature are related to close people. For example, according to the research, in 85.7% of cases, smugglers had one or more people. Significant material difficulties negatively affect the educational functions of the family, as often parents

work in several organizations, which deprives them of the opportunity to pay enough attention to the education of the child.

It is also noted that domestic legislation does not provide the right to engage in operational search activities of DFS units of Ukraine that are engaged in the fight against smuggling, therefore, when implementing complex operational-search measures of an international character, the intelligence and operational units of the customs authorities of other states even refuse to provide the necessary information to the Ukrainian side. This significantly reduces the effectiveness of joint activities and negatively affects the effectiveness of counteracting contraband in general.

Key words: crime, smuggling, determinants, crime, benefits, shadow economy.

Причиною вчинення одиничного злочину слід вважати ті негативні соціальні явища і процеси, під впливом яких у винної особи виникають глибокі і стійкі антигромадські погляди, звички, які внаслідок криміногенної мотивації зумовлюють її внутрішню готовність учинити злочинне посягання [8, с. 84].

Такі явища і процеси можуть взаємодіяти лише опосередковано, відображуючись у свідомості людини, взаємодіючи з її внутрішніми установками й переконаннями. Тому для з'ясування причин й умов вчинення суспільно небезпечних діянь необхідно звернутися, в першу чергу, до мотивації особи, яка вчинила злочин. Слід зауважити, що для ринкової економіки є органічним приватний інтерес, приватна власність і приватне корисливе мотивування підприємницької діяльності; зрештою, все це є природним для людського суспільства. «Приватний інтерес людини, – відзначає В. Селіванов, – користь, зиск – це певні рушії суспільного буття. Інтерес керує світом» [12, с. 35]. Проте внаслідок дії негативних суб'єктивних і об'єктивних чинників свідомість особи деформується, через що приватновласницький інтерес породжує корисливе антисуспільне мотивування на вчинення злочину.

До основних негативних психологічних елементів, які формують корисливі мотиви вчинення контрабанди, можемо віднести:

1) *низький рівень моральності, патріотизму й національної свідомості*, яка становить одну з основ усвідомлення людиною себе як члена української нації й народу, свого місця в історії країни. Тобто, внаслідок відсутності таких чеснот особа, наприклад, наркотичних засобів чи зброї, сприяє підвищенню криміногенної ситуації в країні, наражаючи на небезпеку життя і здоров'я населення; або вчиняючи контрабанду, особа нехтує вагомністю збереження культурної спадщини України для повноцінного розвитку українського народу, нехтуючи її культурним надбанням.

2) *неусвідомлення особою повною мірою суспільної небезпечності контрабанди*. Так, фактично в суспільній свідомості широких верств населення здебільшого відсутнє розуміння суспільної небезпеки злочинів у сфері економічної діяльності. Зокрема, контрабанда карається згідно з кримінальним або адміністративним законодавством, а тому співвідношення кримінально караної контрабанди до адміністративних правопорушень викликає в особи у свідомості уявлення про нього як недостатньо небезпечний для суспільства.

У цій площині заслуговує на увагу думка Гайворонського Є.П., який у своєму дослідженні стверджує, що існування суміжних держав у складі СРСР, деяка невпорядкованість кордонів між ними, наявність тісних економічних і родинних зв'язків між населенням країн-членів СНД часто зумовлюють психологічне несприйняття їх громадянами непорушності існуючих державних кордонів, розуміння їх як чогось несуттєвого [2, с. 72]. Однак, на нашу думку, все таки таке твердження не можна вважати правильним, оскільки за 26 років населення більшості держав колишнього Радянського союзу, в тому числі Україна, ідентифікували себе як незалежні й суверенні народи, тому вести мову важливість такого чиннику вкрай дискусійною.

3) *нехтування інтересами суспільства, правовий нігілізм*, що є однією з домінуючих і визначальних установок у свідомості осіб, які вчинили контрабанду. Правовий нігілізм визначається як негативне ставлення громадян до права, законів, наявність у них установки на можливість досягнення соціально значимих результатів

протизаконними засобами. У практичній діяльності це явище характеризується браком солідарності з правовими приписами, з їх виконанням у корисливих інтересах чи під загрозою примусу. Правовий нігілізм часто набуває демонстративного, агресивного й зухвалого характеру, є глибоким і масовим, охоплює широкі сфери суспільства, владні структури, має значний руйнівний, деструктивний потенціал і гальмує процес розбудови правової держави [14, с. 10].

Отже, наявні підстави стверджувати, що такі негативні зміни свідомості особи виникають під впливом вад морального виховання особи на різних стадіях соціалізації, недоліків державної інформаційної політики, а також обставин матеріального характеру.

Вважаємо за потрібне розглянути ці причини. Вплив родини, сімейного виховання на різних етапах життя людини є неоднаковим: він, як правило, є найбільш значимим у дитячі і юнацькі роки. Якщо сімейний вплив позитивний, то особистість дитини формується в законслухняному напрямі і навпаки. У всякому разі зв'язок недоліків сімейного виховання й девіантної поведінки не тільки неповнолітніх, а й психічно сформованих дорослих осіб простежується в численних дослідженнях і в правоохоронній практиці.

Школа відіграє вагомий роль у соціалізації індивіда, оскільки саме в підлітковому і юнацькому віці людина найбільш інтенсивно шукає, визначає й затверджує своє місце в системі суспільних відносин. Саме в цьому віці засвоюються засади правильної поведінки, набувається досвід морального й культурно-естетичного мислення, вміння самостійно користуватися всім духовним фондом, сприймати його як самоцінність, у зв'язку із чим вплив родини на дитину слабшає. Кримінологічне значення недоліків у діяльності виховних інститутів полягає в неспроможності здійснювати необхідний вплив, щоб компенсувати недоліки сімейного виховання і протидіяти негативному впливу в середовищі неформального спілкування, хоча й є спеціально призначеними для виконання функцій навчання й виховання неповнолітніх.

Функцію виховання громадян, прищеплення патріотизму повинні у повній мірі виконувати освітні, спортивні, культурні заклади. Проте кризові явища в економіці протягом останніх десятиріч призвели, помітного зменшення обсягів державної підтримки у цій сфері, наслідком чого став занепад значної частини соціально-культурної інфраструктури. Зокрема, культура в Україні опинилася на периферії державних інтересів, втративши належне місце серед пріоритетів державної політики, стало хронічним її недофінансуванням.

Велике криміногенне значення мають прорахунки у проведенні державної інформаційної політики. Особливо це стосується засобів масової інформації – преси, телебачення, радіо. Як соціальне явище, злочинність має свої характерні ознаки – відносну масовість (стихійність), через це простежити конкретні негативні впливи засобів масової інформації на злочинність досить складно; проте наявність таких впливів очевидна, що особливо стосується дітей та молоді [1, с. 59]. Негативна роль засобів масової інформації полягає у майже суцільній хвилі інформації, основним змістом яких є насильство, цинізм, нехтування інтересами суспільства, спотворюючи реальність і встановлюючи, що у суспільстві подекуди панує кримінальна мораль, норми й цінності асоціального середовища, значно підживлюючи функціонування корисливої злочинності. Вказане підтверджується дослідженням Гололобової Ю.І., яка опитавши 37 членів організованих злочинних угруповань з питанням: «Чи використовуєте ви при здійсненні злочинної діяльності можливості ЗМІ?» отримала ствердні відповіді [3, с. 47]. Відзначене вкотре засвідчує про необхідність здійснення регулятивної політики держави у сфері контролю за діяльністю ЗМІ.

Значну негативну роль у несприятливому моральному формуванні особистості відіграють обставини матеріального характеру. Вивчення досвіду міжнародної спільноти й окремих країн, накопичений вітчизняний досвід у протидії контрабанді переконливо свідчать про те, що контрабанда є не тільки правовою, а й економічною проблемою.

Основні її чинники коріняться в економіці: саме вони, поряд з багатьма іншими факторами, стали матеріальною основою контрабанди [6, с. 114]. До них можна віднести: зубожіння населення і значне його розшарування за рівнем матеріального забезпечення; порушення принципів справедливості в оплаті праці й розподілі матеріальних благ; зростання чисельності людей, які втратили перспективи включення в нормальне життя суспільства; фактична нерівність громадян перед законом і судом; відсутність постійної роботи; незадовільне державне фінансування системи охорони здоров'я, дорожнеча ліків і медичної допомоги та ін.

Нестача коштів нерідко штовхають людину на вчинення злочину, особливо коли труднощі матеріального характеру стосуються близьких осіб. Наприклад, за проведеним дослідженням у 85,7% випадків особи, які вчинили контрабанду, мали на утримані одну і більше осіб [2, с. 72]. Значні матеріальні труднощі негативно відбиваються на виховних функціях сім'ї, оскільки часто батьки працюють у декількох організаціях, що позбавляє їх можливості приділяти достатньо уваги вихованню дитини.

Завдяки підвищенню результативності роботи Державної служби зайнятості за напрямом оперативного працевлаштування громадян, кількість безробітних станом на 1 вересня 2017 року, порівняно з відповідною датою 2016 року, скоротилася на 12% (на 44 тис.) і склала тисяч

Втрата роботи, незадоволення життям й безробіття як суспільне явище негативно впливають не лише на моральність людини та її психіку, а й загальний рівень злочинності в країні. Так, згідно з інформацією Державної служби зайнятості станом на 1 вересня 2017 року, порівняно з відповідною датою 2016 року, скоротилася на 12% (на 44 тис.) і склала 312 тис. незайнятих громадян [13], що можна пояснити як підвищенням результативності роботи Державної служби зайнятості за напрямом оперативного працевлаштування громадян, так і значним відтоком працездатного населення в інші країни. Про значну криміногенну роль цього явища говорить і той факт, що серед осіб, які вчинили контрабанду безробітних досить багато. За матеріалами СБУ серед осіб, які вчинили контрабанду протягом 2007-2017 рр. безробітних було 44,8%.

Згідно з проведеним дослідження 14,3% осіб, які вчинили контрабанду, були пенсіонерами, що пояснюється знаходження пенсійне забезпечення на дуже низькому рівні, зокрема, в окремі періоди мінімальна пенсія була навіть нижче встановленої експертами Всесвітнього банку межі бідності – 2 дол. США на день [5, с. 131].

Жодне злочинне посягання, і контрабанда не є винятком, не може бути вчинено, якщо для цього немає відповідних умов, які надають причинам певного розвитку, полегшують їх формування й реалізацію. Зокрема, нами визначено, що такими є:

1. Неврегульованість багатьох питань правового статусу державного кордону України з країнами СНД, а також недостатнє обладнання державного кордону України з цими державами сучасними засобами прикордонного контролю. 20% опитаних нами працівників ДФС України відносять ці обставини до найбільш визначальних чинників контрабанди. Необладнаність і нечітка визначеність кордонів України з суміжними країнами не лише дозволяють контрабандистам безперешкодно вчинювати незаконне переміщення культурних цінностей через митний кордон, а й надають їм змогу уникати відповідальності за вчинене. Наприклад, не встановлення місця незаконного перетинання державного кордону України за умов не завершення делімітації й демаркації державного кордону між Україною і Республікою Молдова призвело до закриття за реабілітуючими підставами (п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України) низки кримінальних проваджень.

2. Недостатньо високий рівень професійної підготовки працівників митних та інших правоохоронних органів, завданням яких є боротьба з контрабандою. Так, перевіркою ДФС України було встановлено, що в митних органах із 1229 осіб, персональні справи яких були вивчені, 400 не мали базової юридичної освіти, або не проходили професійного навчання, або своєчасно не підвищували свою кваліфікацію [9, с.

93]. Заважає накопиченню досвіду й обміну ним також плинність кадрів у цих органах, що є, зокрема, наслідком недостатньо високого матеріального забезпечення працівників зазначених державних установ. Загальним недоліком підготовки майбутніх митників у відповідних закладах є відсутність можливості досліджувати, аналізувати та узагальнювати реальні помилки органів дізнання та слідства при порушенні й розслідуванні кримінальних проваджень.

Недостатній рівень підготовки та подекуди недбале ставлення до виконання професійних обов'язків характерне для працівників усіх видів правоохоронної діяльності. Брак спеціальних знань у митників не дозволяє їм на відповідному рівні здійснювати митне оформлення вантажних і поштових відправлень, у результаті чого значна кількість товарів незаконно вивозиться за кордон. Тільки протягом 10 місяців 2017 р. серед митників проведено 142 службових розслідування і 468 перевірок, за результатами яких до дисциплінарної відповідальності притягнуто більше 100 працівників ДФС України, в тому числі оголошено догани 78 особам, попереджено про неповну службову відповідність 26 працівників, звільнено з митних органів – 16 осіб [10].

3. Корупційні прояви й службові зловживання серед митників. Корумпованість окремих ланок місцевих органів влади, правоохоронних і митних структур дає можливість організованим групам контрабандистів уникати прикордонного контролю й сплати митних платежів. Протягом 2013-2016 рр. в ДФС України було проведено 588 службових розслідувань, до правоохоронних органів направлено 430 матеріалів для порушення кримінальних проваджень за фактами службових зловживань. Разом із тим, до кримінальної відповідальності було притягнуто лише 35 митників, а щодо 39 були складені протоколи про корупцію. Результати опитування громадян свідчать про високий рівень корумпованості працівників митних структур. Зокрема, 27,1% від опитаних респондентів, які мешкають в прикордонних районах, стикалися з проявами корупції в митних органах [4, с. 115]. Незважаючи на заходи, що вживаються, рівень корупції в митних органах все ж залишається досить високим.

Зовсім іншим питанням стає участь окремих працівників митних та правоохоронних органів в організованій злочинності. Лідери організованих злочинних угруповань втягують у контрабандну діяльність посадових осіб з метою використання їх для прикриття контрабандних операцій. Контрабандисти отримують професійні консультації окремих працівників ДПС України, ДФС України та інших спеціалістів, яким добре відомі прогалини у здійсненні прикордонного та митного контролю і лакуни чинного законодавства, які сприяють ухиленню злочинців від кримінальної відповідальності. За оприлюдненими даними ДФС України в середньому щорічно порушується приблизно 25-30 кримінальних проваджень проти окремих працівників митниць, які всупереч інтересам служби діяли на користь контрабандистів [7, с. 138].

Організовані злочинні угруповання зацікавлені й сприяють розквіту корупції в державних органах з метою забезпечення безперешкодного вчинення контрабанди. Участь правоохоронців суттєво підвищує ефективність діяльності організованих злочинних угруповань завдяки, зокрема, особистим зв'язкам таких осіб у правоохоронних та інших державних органах; застосування досвіду слідчої або оперативної роботи для протидії дійову розслідуванню й розкриттю злочинів. Це підтверджується і нашим опитуванням, в якому 9,5% опитаних працівників вважають, що у вчиненні значної частини контрабанди найчастіше беруть участь колишні і нині працюючі правоохоронці. Інколи працівники правоохоронних органів не лише приймають участь у діяльності організованих злочинних угруповань, але й особисто їх створюють та очолюють. Про поширеність цього явища свідчать матеріали опитувань, судова практика та інформація ЗМІ. Отже, корупція, службові злочини, організована злочинність тісно пов'язані, що багаторазово підвищує їх небезпеку й викликає чималу стурбованість керівників держави..

4. Недостатньо розвинений рівень взаємодії й координації між митними і правоохоронними органами. Неналежна взаємодія ДПС України з ДФС України,

насамперед, пов'язано з невідповідністю матеріалів, які надходять у випадках затримання контрабандистів прикордонниками. Зокрема, нерідко трапляються такі помилки як: відсутність у рапортах детального опису обставин затримання; неповнота пояснення порушників стосовно обставин справи; відсутність пояснень від усіх осіб, затриманих при вчиненні злочину; неналежним чином складено й оформлено схему затримання; часто прикордонники не затримують контрабандистів, а очікують прибуття працівників митниці [15, с. 230].

Нами визначено причини, які зумовлюють низький рівень ефективності співпраці між органами ОВС та митними, зокрема:

- професійні: недостатній обмін інформацією, порушення строків, передбачених законом, велика завантаженість органів досудового розслідування та інші;

- фінансові: недостатнє забезпечення необхідною технікою, висока вартість проведення експертиз, недостатньою висока заробітна плата та ін.;

- особистісні: байдужість, неналежне виконання доручень, указівок, ігнорування керівної ролі слідчого під час досудового розслідування кримінального провадження та інші;

- специфічні: такими можна вважати віддаленість слідчих органів від органів митного контролю й інші;

Неузгодженість дій правоохоронних органів стосовно боротьби з контрабандою спричинюється також відсутністю науково обґрунтованих методів аналізу оперативної та слідчої інформації щодо нерозкритої контрабанди, готування до вчинення контрабанди, а також встановлення осіб, які залишили предмет злочину під час його викриття. Обмін інформацією найчастіше носить нерегулярний, обмежений характер, оскільки між працівниками різних правоохоронних органів має місце недовіра у зв'язку з можливістю витоку переданих відомостей.

Досить часто при затриманні органами внутрішніх справ злочинців, які переміщують контрабанду поза митним контролем, навіть за наявності ознак контрабанди або порушення митних правил органи ДФС України вчасно про такі випадки не інформуються, а матеріали й предмети можуть передаватися лише через декілька днів. У зв'язку із цим, порушники, як правило, встигають узгодити свої дії і зникають взагалі. У подібних випадках складно документально грамотно зафіксувати факт контрабанди або порушення митних правил, а відкрити кримінальне провадження і провести дізнання в установлені законом строки і зовсім неможливо. Частина вказаних проблем було вирішено завдяки передачі слідчим ДФС повноважень на розслідування злочинів у сфері контрабанди.

5. Наявність численних прогалин і протиріч у законодавстві й неузгодженість різних нормативних актів. Зокрема, про недостатність правового забезпечення протидії контрабанді свідчать часті зміни чинного митного законодавства. Наявність недосконалих правових норм і зумовлених цим недоліків у роботі судових органів відзначається у постанові Пленуму Верховного Суду України від 3 червня 2005 р., № 8 «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» [11].

Недосконалість нормативно-правових актів можна поділити на три групи за типом стимулювання економічної злочинності:

- 1) недосконалі нормативно-правові акти, неопрацьовані положення, які побічно, опосередковано сприяють економічній злочинності;

- 2) нормативно-правові акти, які своїми лакунами спотворюють суспільні відносини, внаслідок чого створюються обставини, які прямо сприяють вчиненню злочинів у сфері господарської діяльності.

- 3) нормативно-правові акти, які у змові із суб'єктами організованої злочинності відредаговані таким чином, щоб забезпечити інтереси організованих злочинних угруповань в сфері господарювання. До таких нормативно-правових актів можна віднести

положення, що полегшують криміналітету впроваджувати в органи державної влади своїх довірених осіб, корумпованих чиновників.

У кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві також містяться певні недоліки щодо досліджуваного виду злочинів. Давно визріла необхідність надати статус правоохоронних органів і право здійснювати оперативно-розшукову діяльність окремим підрозділам митних органів (відділам по боротьбі з контрабандою та власної безпеки), що, з нашого погляду, значно підвищить рівень боротьби з корупцією й контрабандою. Таке становище незадовільно позначається на боротьбі з контрабандою і корупцією в митних органах. Вітчизняне законодавство не надає права займатися оперативно-розшуковою діяльністю підрозділам ДФС України, які провадять боротьбу з контрабандою, тому при реалізації комплексних оперативно-розшукових заходів міжнародного характеру відповідні розвідувальні й оперативні підрозділи митних органів інших держав навіть відмовляються надавати потрібну інформацію українській стороні [16, с. 396]. Це значно знижує ефективність спільних дій і негативно впливає на результативність протидії контрабанді в цілому.

Список використаних джерел

1. Гайворонський Є.П. Деструктивні аспекти впливу відео-засобів масової інформації на дітей та молодь в контексті інформаційної безпеки держави. *Форми та методи забезпечення інформаційної безпеки держави : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (13 берез. 2008 р., м. Київ)*. К., 2008. С. 58-71.
2. Гайворонський Є.П. Контрабанда культурних цінностей: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Х., 2009. 212 с.
3. Гололобова Ю.И. Средства массовой информации и преступность: криминологический аспект : дис. ... канд. юрид. наук. :12.00.08. М., 2002. 161 с.
4. Іванюк Р. Основні етапи соціолого-правового дослідження проблем корупції та хабарництва. *Вісник Академії Генеральної прокуратури України*. 2016 р. № 9. С. 111-115.
5. Кальман О.Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми. Х. : Гімназія, 2003. 352 с.
6. Контрабанда: засоби попередження та протидії : навч. посіб. / за ред. Я.Ю. Кондратьєва, Б.В. Романюка. К. : МІВВІЦ, 2001. 118 с.
7. Костін М.І. Контрабанда. Доказування обставин вчинення злочину на досудовому слідстві. К. : Дія, 2013. 185 с.
8. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г., Лисодєд О.В.; за ред. проф. І.М. Даньшина. Х. : Право, 2013. 392 с.
9. Мірошниченко Е. Підвищення кваліфікації співробітників підрозділів по організації боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил – вимога часу. *Вісник Академії митної служби України*. 2002. № 4. С. 92-94.
10. Про заходи з протидії корупції та стан додержання законності у Державній фіскальній службі України за 10 місяців 2017 року. URL : http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/all_news.html?a2=10072008&a3=65470. (дата звернення: 12.03.2019 р.)
11. Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил : постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 р. № 8. *Вісник Верховного Суду України*. 2005. № 6. С. 10.
12. Селіванов В. Приватно-правові заходи концепції державної політики захисту прав і свобод людини в Україні. *Право України*. 2007. №11. С. 32-44.
13. Статистичні дані Державної служби зайнятості станом на 01.09.2017 р. URL : <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list> (дата звернення: 14.03.2019 р.)
14. Черней В.В. Подолання правового нігілізму – важлива умова розбудови правової держави: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. К., Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 20 с.
15. Шевчук В.М. Методика розслідування контрабанди: проблеми теорії та практики. Х.: Гриф, 2003. 280 с.
16. Щербань В.А. Організація боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. *Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення*. К., 1998. Т. 10. С. 390-397.